

พุทธวิธีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัล Buddhist Methods for Educational Management of Monks in the Digital Era

พระมหาประยูร ทิกขปณฺโญ¹, พระมหาศรีรัตน์ สิริรัตนโน² และ พระเสกสรรค์ ฐานยุตโต³
PhramahaPrayoon Tikkhapanyo¹, PhramahaSrirat Siriratano²
and Phraseksan Tanayutto³

Received: 23 October 2025; Revised: 04 February 2026; Accepted: 06 February 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในบริบทสังคมยุคดิจิทัล 2) วิเคราะห์หลักพุทธวิธีที่สามารถประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และ 3) เสนอแนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธสำหรับพระสงฆ์ในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์และสามเณรในพื้นที่ จำนวน 110 รูป กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 รูป คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 รูปหรือคน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.12, S.D.=0.71) โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือความจำเป็นในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในสำนักเรียนเพิ่มเติม ส่วนการสนับสนุนทรัพยากรดิจิทัลและทักษะของบุคลากรยังอยู่ในระดับปานกลาง 2) ความเข้าใจและการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการบริหารจัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.45, S.D.=0.62) โดยหลักพรหมวิหาร 4 มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือการใช้พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและความยั่งยืน และการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 และ 3) แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมประกอบด้วยการจัดสรรทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลอย่างเพียงพอ การพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารและบุคลากร การบูรณาการหลักธรรมกับเทคโนโลยีในการบริหารและการเรียนการสอน ตลอดจนการพัฒนากระบวนการที่โปร่งใส ตรวจสอบ

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี; Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubon Ratchathani Campus
Corresponding Author, E-mail: prayoon9747@gmail.com

ได้ และสอดคล้องกับพระธรรมวินัย อันจะช่วยยกระดับประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการศึกษาคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: พุทธวิธี; การบริหารจัดการศึกษา; พระสงฆ์; เทคโนโลยีดิจิทัล; การศึกษาคณะสงฆ์

Abstract

This research aimed to: 1) examine the current state of educational management for Buddhist monks in the context of the digital era; 2) analyze Buddhist principles that can be appropriately applied in response to technological changes; and 3) propose guidelines for developing a Buddhist-oriented educational management model for monks in Kanthararom District, Sisaket Province. This study employed a quantitative research design. The population consisted of 110 monks and novice monks in the study area, while the sample comprised 100 participants selected through purposive sampling. The research instrument was a five-point Likert-scale questionnaire. Its content validity was examined by three experts, yielding Indexes of Item-Objective Congruence ranging from 0.67 to 1.00, while the reliability coefficient was 0.89. The data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing.

The findings revealed that: 1) the overall state of educational management for monks in the digital era was at a high level ($\bar{X}=4.12$, S.D.=0.71). The highest-rated issue was the need for further development in the use of technology within monastic schools, whereas the provision of digital resources and personnel's digital competencies remained at a moderate level; 2) the overall understanding and application of Buddhist principles in educational management were at the highest level ($\bar{X}=4.45$, S.D.=0.62). The Four Sublime States of Mind (Brahmavihāra) received the highest mean score, followed by the application of Buddhist principles to promote transparency and sustainability and the application of the Four Bases of Accomplishment (Iddhipāda); and 3) the appropriate development guidelines included the adequate provision of digital resources and infrastructure, the enhancement of digital competencies among administrators and personnel, the integration of Buddhist principles with technology in administration and teaching, and the development of transparent and accountable information systems consistent with Buddhist monastic discipline. These guidelines can contribute to improving the efficiency and sustainability of monastic education in the digital era.

Keywords: Buddhist Principles; Educational Management; Buddhist Monks; Digital Technology; Monastic Education

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศ ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการศึกษาอย่างกว้างขวาง การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทยได้เผชิญกับความท้าทายใหม่ ทั้งด้านการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการสอน และการบริหารจัดการข้อมูลภายในวัดและสถาบันสงฆ์ ปัจจุบันสถาบันการศึกษาคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ ยังมีข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล การเข้าถึงเทคโนโลยี และการออกแบบระบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทพระสงฆ์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2566) ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาขาดประสิทธิภาพ และไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีอย่างแท้จริง

หลักการทางพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับพุทธวิธีการศึกษา ที่เน้นการพัฒนาทั้งด้านปัญญา ศีล และสมาธิ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะหลักอริยบท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ที่เป็นพลังภายในส่งเสริมให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิผล (พระพรหมคุณาภรณ์, 2562) นอกจากนี้ แนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธยังสอดคล้องกับแนวทางการบริหารเชิงคุณธรรม และหลักการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างเทคโนโลยีและจิตวิญญาณ (พระศักดิ์ดา อุดคฺคปญฺญ และคณะ 2563) จากการสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่ในเขตอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า วัดและสถาบันสงฆ์ในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังใช้ระบบการบริหารแบบดั้งเดิม มีเพียงบางแห่งที่เริ่มนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น การสอนผ่านสื่อออนไลน์ หรือการใช้แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีสะเกษ, 2567) อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านความพร้อมของบุคลากรและโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในพื้นที่

จากบริบทดังกล่าว จึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาพุทธวิธีการบริหารจัดการศึกษาที่สามารถประยุกต์ใช้กับบริบทสังคมยุคดิจิทัล เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของพระสงฆ์และผู้บริหารการศึกษาในคณะสงฆ์ให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงมุ่งพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อยกระดับการศึกษาพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งในด้านคุณภาพของการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงสู่อนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ภายใต้บริบทของสังคมยุคดิจิทัล

2. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธวิธีที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษาของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการศึกษาพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มาใช้เป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ชัดเจน เป็นระบบ และสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างแม่นยำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ พระสงฆ์ในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวนทั้งสิ้น 110 รูป กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ จำนวน 20 รูป และสามเณรจำนวน 100 รูป ที่คัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากวัดที่มีการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพการบริหารจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในบริบทยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยนี้ใช้ แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ออกแบบแบบสอบถามขึ้นเองตามกรอบแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล ประกอบด้วยคำถามทั้งแบบปิด (Closed-ended) และแบบเปิด (Open-ended) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของคณะพระสงฆ์ อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เช่น อายุ พรรษา ระดับการศึกษา และตำแหน่งทางศาสนา โดยใช้รูปแบบ Check List ในการกรอกข้อมูล

ตอนที่ 2 สภาพการบริหารจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการประเมินความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาใน 4 ด้าน เช่น ด้านการวางแผนการศึกษา ด้านการบริหารบุคลากร ด้านการบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรม และด้านการติดตามและประเมินผล โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามหลักการของ R.A. Likert ซึ่งมีระดับการประเมิน 5 ระดับ ได้แก่

5 หมายถึง	เห็นด้วย	มากที่สุด
4 หมายถึง	เห็นด้วย	มาก
3 หมายถึง	เห็นด้วย	ปานกลาง
2 หมายถึง	เห็นด้วย	น้อย
1 หมายถึง	เห็นด้วย	น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในตอนนี้เป็นคำถามแบบเปิดเพื่อรับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ตอบ เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 รูป คือ 1. พระมหาคำ พันธุ์ ปภาภโร, ผศ.ดร. 2. ผศ.ดร.พูลศักดิ์ พูลสมบัติ และ 3. ผศ.ดร.บรรยววิสต์ ผางคำ คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.67–1.00 จากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มพระสงฆ์จำนวน 30 รูป เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมเท่ากับ 0.89 ถือว่าอยู่ในระดับสูงและน่าเชื่อถือ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้งแบบเอกสาร และแบบออนไลน์ (Google Form) ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง สิงหาคม พ.ศ.2568 โดยประสานขอความอนุเคราะห์จากวัดและโรงเรียนพระปริยัติธรรมในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จากนั้นชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีตอบแบบสอบถามให้ผู้ตอบเข้าใจ ก่อนเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตนเอง เพื่อป้องกันการสูญหายและรักษาคุณภาพของข้อมูลให้สมบูรณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน เช่น การคำนวณค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นอกจากนี้ ยังรวมถึงการทดสอบสมมติฐานเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์หรือความแตกต่างในตัวแปรที่ศึกษา ทั้งนี้ ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ จะถูกนำมาสรุปเพื่อให้ข้อค้นพบของงานวิจัย มีความชัดเจนและรองรับด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธวิถีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผลสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 110 รูป/ท่าน พบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41–61 ปี คิดเป็นร้อยละ 54.60 และส่วนใหญ่นับเป็นพระภิกษุและสามเณรผู้เรียน โดยมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.14) สะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานด้านธรรมศึกษาและบาลีเป็นหลัก ทั้งนี้ผู้ตอบส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่เฉลี่ย 5–10 ปี แสดงถึงความมีเสถียรภาพและความต่อเนื่องในการทำงานด้านการศึกษา สำนักเรียนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตชนบท (ร้อยละ 65) ซึ่งมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม พบว่ามีการใช้เทคโนโลยีในงานประจำวันในระดับค่อนข้างมาก (ร้อยละ 68.4 ใช้ทุกวันหรือหลายครั้งต่อสัปดาห์) แม้พระสงฆ์ส่วนใหญ่ ยังไม่เคยได้รับการอบรมด้านเทคโนโลยี (ร้อยละ 58.7) แต่อุปกรณ์ที่ใช้ส่วนใหญ่คือ สมาร์ทโฟนและคอมพิวเตอร์ และยังพบว่า มีความสนใจเข้ารับการพัฒนาทักษะเทคโนโลยีเพิ่มเติมสูง (ร้อยละ 82.3) สะท้อนถึงความพร้อมของบุคลากรในการยกระดับทักษะสู่การจัดการศึกษายุคดิจิทัล หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม

ส่วนที่ 2 ระดับสภาพการบริหารจัดการในยุคดิจิทัลตามหลักพุทธวิถีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผล อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ระดับสภาพการบริหารจัดการในยุคดิจิทัลตามหลักพุทธวิถีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผล อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ	ความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. นักเรียนของท่านมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการ	4.18	0.75	มาก	5
2. การใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน	4.20	0.68	มาก	4
3. ระบบออนไลน์ที่ใช้ในสำนักงานมีความสะดวกและเหมาะสม	4.10	0.70	มาก	6
4. การใช้เทคโนโลยีช่วยให้การบริหารจัดการโปร่งใสและตรวจสอบได้	4.25	0.66	มาก	2
5. สำนักงานมีการสนับสนุนทรัพยากรดิจิทัลอย่างเพียงพอ	3.60	0.81	ปานกลาง	10
6. บุคลากรในสำนักงานมีความรู้และทักษะเพียงพอในการใช้เทคโนโลยี	3.65	0.74	ปานกลาง	9
7. ท่านเห็นด้วยกับการเพิ่มหลักสูตรเทคโนโลยีดิจิทัลในสำนักงาน	4.22	0.72	มาก	3
8. การใช้สื่อออนไลน์ช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมของนักเรียน	4.08	0.73	มาก	7
9. การจัดเก็บข้อมูลในระบบดิจิทัลมีความปลอดภัยและง่ายต่อการเข้าถึง	4.05	0.69	มาก	8
10. ท่านเห็นว่ามีความจำเป็นในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในสำนักงานเรียนเพิ่มเติม	4.32	0.65	มาก	1
รวม	4.12	0.71	มาก	

ตารางที่ 1 ระดับสภาพการบริหารจัดการในยุคดิจิทัลตามหลักพุทธวิถีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผล อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษา ระดับสภาพการบริหารจัดการในยุคดิจิทัลตามหลักพุทธวิถีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผล อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.12 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.71 ระดับความคิดเห็นโดยภาพรวม อยู่ในระดับ มาก $\bar{X}=4.12$ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อันดับ 1 คือ ท่านเห็นว่ามีควมจำเป็นในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในสำนักงานเรียนเพิ่มเติม ด้วยค่าเฉลี่ย $\bar{X}=4.32$ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักและความต้องการในการยกระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในสำนักงานเรียนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด: อันดับ 10 คือ สำนักงานมีการสนับสนุนทรัพยากรดิจิทัลอย่างเพียงพอ ด้วยค่าเฉลี่ย $\bar{X}=3.60$ และอยู่ในระดับ ปานกลาง ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพิจารณาเร่งด่วนในการปรับปรุงและสนับสนุนทรัพยากรให้เพียงพอ

ส่วนที่ 3 ระดับความเข้าใจและการประยุกต์ใช้พุทธวิถีในการบริหารตามหลักพุทธวิถีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผล อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ระดับความเข้าใจและการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการบริหารตามหลักพุทธวิธีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผล อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ	ความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. หลักอริยปาท 4 มีบทบาทสำคัญในการบริหารงานของสำนักเรียน	4.55	0.63	มากที่สุด	3
2. การวางแผนงานใช้หลักธรรมเชิงพุทธ เช่น มัตตัญญูตา และอัมมัญญตา	4.42	0.66	มาก	7
3. การบริหารงานบุคลากรยึดหลักพรหมวิหาร 4	4.60	0.59	มากที่สุด	1
4. การจัดการศึกษาสะท้อนหลักสังคหวัตถุ 4	4.38	0.64	มาก	9
5. การใช้เทคโนโลยีร่วมกับหลักธรรมช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหาร	4.35	0.67	มาก	10
6. การประยุกต์หลักธรรมช่วยลดความขัดแย้งในองค์กร	4.40	0.65	มาก	8
7. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นการฝึกสมาธิและการพัฒนาปัญญา	4.50	0.61	มากที่สุด	5
8. หลักพุทธธรรมช่วยเพิ่มความโปร่งใสและยั่งยืนในการบริหาร	4.58	0.58	มากที่สุด	2
9. สนับสนุนการนำหลักธรรมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีในการจัดการศึกษา	4.45	0.60	มาก	6
10. พุทธธรรมสามารถเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาด้านการบริหารในยุคดิจิทัล	4.52	0.57	มากที่สุด	4
รวม	4.45	0.62	มากที่สุด	

ตารางที่ 2 ระดับความเข้าใจและการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการบริหารตามหลักพุทธวิธีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผล อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ

ผลการศึกษาพบว่า ระดับความเข้าใจและการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.45$, S.D.=0.62) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การบริหารงานบุคลากรโดยยึดหลักพรหมวิหาร 4 มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง ($\bar{X}=4.60$) รองลงมาคือการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเพิ่มความโปร่งใสและยั่งยืนในการบริหาร ($\bar{X}=4.58$) และการนำหลักอริยปาท 4 มาใช้ในการบริหารงานสำนักเรียน ($\bar{X}=4.55$) ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือการใช้เทคโนโลยีร่วมกับหลักธรรมเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหาร ($\bar{X}=4.35$) และการจัดการศึกษาที่สะท้อนหลักสังคหวัตถุ 4 ($\bar{X}=4.38$) ซึ่งแม้จะอยู่ในระดับมากแต่ยังเป็นจุดที่ควรได้รับการพัฒนา โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการส่งเสริมแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อยกระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการบริหารตามหลักพุทธวิธีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิผล

1. การยกระดับการบริหารจัดการในยุคดิจิทัล หมายถึง ผลวิจัยสะท้อนประเด็นที่อ่อนที่สุด ได้แก่ การสนับสนุนทรัพยากรดิจิทัลอย่างเพียงพอ และความรู้ทักษะดิจิทัลของบุคลากรซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง จึงเสนอแนวทางดังนี้

1.1 การจัดสรรและสนับสนุนทรัพยากรดิจิทัล หมายถึง จัดสรรงบประมาณและอุปกรณ์ดิจิทัลอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต เครื่องช่วยอินเทอร์เน็ทความเร็วสูง เพื่อรองรับการบริหารและการเรียนการสอนแบบไฮบริด และจัดหาแพลตฟอร์มการเรียนรู้และบริหารจัดการออนไลน์ (LMS) ที่ใช้งานง่าย เหมาะกับบริบทของสำนักเรียน

1.2 การพัฒนาบุคลากรและทักษะดิจิทัล หมายถึง จัดหลักสูตรฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับผู้บริหารและบุคลากร ครอบคลุมทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการเก็บข้อมูล และการสร้างสื่อการเรียนรู้ดิจิทัล และเน้นการอบรมด้านความปลอดภัยของข้อมูลและการใช้ระบบจัดการข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ สัมพันธ์กับข้อค้นพบการจัดเก็บข้อมูลมีความปลอดภัย

1.3 การผลักดันด้านหลักสูตร หมายถึง พิจารณาเพิ่มรายวิชาหรือโมดูลเทคโนโลยีดิจิทัลที่บูรณาการกับหลักสูตรเน้นนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สอดคล้องกับทักษะที่ เห็นด้วยต่อการเพิ่มหลักสูตรฯ

2. การบูรณาการพุทธวิธีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ หมายถึง โดยรวมการประยุกต์ใช้พุทธวิธีอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะพรหมวิหาร 4 แต่ด้านการใช้เทคโนโลยีร่วมกับหลักสูตรยังต่ำกว่า จึงเสนอแนวทางดังนี้

2.1 เสริมสร้างการบูรณาการหลักสูตรกับเทคโนโลยี หมายถึง ส่งเสริมให้ผู้บริหารและบุคลากรพัฒนานวัตกรรมแนวปฏิบัติที่เชื่อมโยงหลักสูตร เช่น พรหมวิหาร 4, อิทธิบาท 4 กับเครื่องมือดิจิทัลอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมตรวจสอบได้ และจัดทำคู่มือการบริหารจัดการศึกษาในยุคดิจิทัลตามพุทธวิธีกำกับด้วยหลักธัมมัญญุตและมัตตัญญุตาวางแผนและใช้เทคโนโลยีอย่างพอเหมาะพอควรสอดคล้องธรรมวินัย

2.2 ส่งเสริมความโปร่งใสและความยั่งยืน หมายถึง ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลพัฒนาระบบรายงานและตรวจสอบที่เปิดเผยเข้าถึงได้ ติดตามผลได้เพื่อเสริมความเชื่อมั่น สอดคล้องกับผลที่พบว่า หลักพุทธธรรมช่วยเพิ่มความโปร่งใส

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องพุทธวิธีการบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ยุคดิจิทัล สามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในบริบทสังคมยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่าสภาพการบริหารจัดการศึกษาของพระสงฆ์ในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 โดยประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ความจำเป็นในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในสำนักเรียนเพิ่มเติม ขณะที่การสนับสนุนทรัพยากรดิจิทัลและความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยีของบุคลากรมีผลการประเมินอยู่ในระดับ

ปานกลาง ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์และบุคลากรทางการศึกษาของคณะสงฆ์มีความตระหนักและมีทัศนคติที่ดีต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนการสอน แต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านงบประมาณ อุปกรณ์ ระบบอินเทอร์เน็ต และการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะสำนักเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทซึ่งอาจเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีได้ไม่เท่าเทียมกับพื้นที่เมือง เหตุที่ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่โครงสร้างการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ยังคงดำเนินการตามรูปแบบดั้งเดิม การปรับเปลี่ยนจึงเกิดขึ้นในลักษณะเฉพาะบุคคลหรือเฉพาะสำนักเรียน มากกว่าการพัฒนาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ กลุ่มผู้ตอบจำนวนมากยังไม่เคยได้รับการอบรมด้านเทคโนโลยี แม้จะใช้สมาร์ทโฟนหรือคอมพิวเตอร์ในชีวิตประจำวันก็ตาม จึงอาจมีทักษะการใช้งานทั่วไป แต่ยังขาดความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารข้อมูล การผลิตสื่อ การจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ และการประเมินผลผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ความสนใจในการพัฒนาทักษะเทคโนโลยีเพิ่มเติมอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงความพร้อมด้านทัศนคติซึ่งเป็นทุนสำคัญในการพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ในอนาคต ผลดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2564) ซึ่งระบุว่า ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและโอกาสในการพัฒนาทักษะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการยกระดับสมรรถนะดิจิทัลในองค์กรภาครัฐและองค์กรทางสังคม ดังนั้น แม้บุคลากรจะมีความพร้อมในการปรับตัว แต่หากปราศจากงบประมาณ อุปกรณ์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และระบบสนับสนุนที่ต่อเนื่อง การใช้เทคโนโลยีก็อาจไม่เกิดประสิทธิผลอย่างเต็มที่

2. การประยุกต์ใช้หลักพุทธวิธีในการบริหารจัดการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้าใจและการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการบริหารจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.62 โดยการบริหารงานบุคลากรตามหลักพรหมวิหาร 4 มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือการใช้พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและความยั่งยืน และการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสำนักเรียน ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หลักพุทธธรรมยังคงเป็นฐานสำคัญของการบริหารองค์กรคณะสงฆ์ โดยเฉพาะการบริหารบุคลากรซึ่งต้องอาศัยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างเหมาะสม สาเหตุที่หลักพรหมวิหาร 4 ได้รับการประเมินสูงที่สุดอาจเป็นเพราะโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์มีความสัมพันธ์เชิงอาวุโสและความผูกพันระหว่างพระอาจารย์ พระผู้ปกครอง พระภิกษุ และสามเณร การบริหารโดยอาศัยเพียงกฎ ระเบียบ หรืออำนาจตามตำแหน่งอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างความร่วมมือ การใช้ความเมตตา ความเข้าใจ และความยุติธรรมจึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมองค์กรสงฆ์มากกว่า ขณะเดียวกัน หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจภายในให้พระสงฆ์และสามเณรมีความพอใจ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาไตร่ตรองในการเรียนรู้เทคโนโลยี โดยไม่ละทิ้งกรอบคุณธรรมและพระธรรมวินัย ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Cooper (2023) ที่เสนอว่า ผู้นำองค์กรทางศาสนาซึ่งบริหารด้วยจริยธรรมและความเอาใจใส่สามารถสร้างความ

ไว้วางใจและความร่วมมือจากบุคลากรได้ดีกว่าการบริหารที่มุ่งเน้นกฎระเบียบเพียงอย่างเดียว และสอดคล้องกับงานวิจัยของเสกสรรค์ ฐานยุตโต และศรีรัตน์ สิริรัตน (2567) ซึ่งพบว่า ความสัมพันธ์ที่ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ตามหลักพุทธธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความสำเร็จของการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์

3. แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธในยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า แม้การประยุกต์ใช้พุทธวิธีโดยรวมอยู่ในระดับสูง แต่การใช้เทคโนโลยีร่วมกับหลักธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับประเด็นอื่น คือ 4.35 ผลดังกล่าวสะท้อนว่า ผู้บริหารและบุคลากรอาจมีความเข้าใจหลักพุทธธรรมและสามารถใช้เทคโนโลยีในระดับหนึ่ง แต่ยังขาดรูปแบบ คู่มือ หรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทั้งสองด้านเข้าด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ดิจิทัล การใช้พรหมวิหาร 4 ในการสื่อสารออนไลน์ หรือการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้กับการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูล เหตุที่เกิดช่องว่างดังกล่าว เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลมีลักษณะเป็นองค์ความรู้และเครื่องมือสมัยใหม่ ขณะที่หลักพุทธธรรมเป็นกรอบคุณค่าและแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม การบูรณาการจึงต้องอาศัยทั้งความรู้เชิงเทคนิค ความเข้าใจพระธรรมวินัย และทักษะการออกแบบระบบ หากขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญแบบบูรณาการ การประยุกต์ใช้อาจจำกัดอยู่เพียงการใช้สื่อออนไลน์หรืออุปกรณ์ดิจิทัล โดยยังไม่สามารถพัฒนาเป็นระบบบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธได้อย่างสมบูรณ์ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีสะเกษ (2567) ที่เสนอให้มีการจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมผ่านระบบออนไลน์อย่างชัดเจน ดังนั้น รูปแบบที่เหมาะสมควรบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และธรรมาภิบาลดิจิทัล ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทักษะบุคลากร ระบบข้อมูลที่โปร่งใส และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีคุณธรรม ปลอดภัย ตรวจสอบได้ และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวจะช่วยรักษาจุดแข็งด้านคุณธรรมของการศึกษาคณะสงฆ์ พร้อมทั้งลดช่องว่างด้านทักษะและทรัพยากรเทคโนโลยี อันนำไปสู่การบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืนในสังคมยุคดิจิทัล

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย พบว่า การบริหารจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ในยุคดิจิทัลมิได้ขึ้นอยู่กับให้นำเทคโนโลยีมาใช้เพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมให้เป็นฐานคุณค่าในการกำกับทิศทางการบริหาร การพัฒนาบุคลากร และการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และธรรมาภิบาลดิจิทัล ควบคู่กับการเสริมสร้างทรัพยากรดิจิทัล สมรรถนะของบุคลากร ระบบสื่อการเรียนรู้ และกระบวนการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้การศึกษาคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพ โปร่งใส

มีจริยธรรม และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน ดังแสดงในแผนภาพองค์ความรู้ต่อไปนี้

ภาพ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

แผนภาพองค์ความรู้สะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธที่ยั่งยืนในยุคดิจิทัลเกิดจากการบูรณาการองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ อิทธิบาท 4 ในฐานะแรงขับเคลื่อนภายในที่ช่วยสร้างฉันทะ ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาไตร่ตรองในการเรียนรู้เทคโนโลยี ธรรมาภิบาลดิจิทัลที่มุ่งให้การบริหารมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ปลอดภัย และสอดคล้องกับพระธรรมวินัย ระบบนิเวศสื่อและสมรรถนะดิจิทัลที่เน้นการพัฒนาพระอาจารย์และบุคลากรให้สามารถผลิตสื่อ ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ และบริหารจัดการข้อมูลได้อย่างเหมาะสม และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ศิษย์ ครูผู้สอน และสามเณรร่วมกันติดตาม ปรับปรุง และพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบทั้งสี่ทำงานเชื่อมโยงกัน

และมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การทำให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนการศึกษา มิใช่เป็นเพียงอุปกรณ์หรือช่องทางการสื่อสารเท่านั้น ขณะเดียวกันแผนภาพยังชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการศึกษาดังกล่าวต้องตั้งอยู่บนฐานคุณธรรม ได้แก่ พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งทำหน้าที่กำกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้เรียนให้เป็นไปด้วยความเมตตา ความเข้าใจ การเกื้อกูล และความเสมอภาค เมื่อฐานคุณธรรมได้รับการเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีและระบบบริหารสมัยใหม่ ย่อมก่อให้เกิดผลลัพธ์สำคัญ ได้แก่ การบริหารที่มีประสิทธิภาพ การเรียนการสอนที่มีคุณภาพ การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม ความโปร่งใสและความยั่งยืน ตลอดจนการยกระดับการศึกษาคณะสงฆ์ให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลได้โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์และหลักพระธรรมวินัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล ยังคงมีจุดแข็งด้านหลักสูตรพระวินัยและการศึกษาบาลี แต่ประสบข้อจำกัดด้านสมรรถนะดิจิทัลและทรัพยากรเทคโนโลยี โดยพระสงฆ์ส่วนใหญ่มีพื้นฐานการศึกษาด้านธรรมศึกษา อยู่ในช่วงวัยกลางคนขึ้นไป และปฏิบัติงานด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่เคยได้รับการอบรมด้านเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ แม้จะมีการใช้สมาร์ตโฟนและคอมพิวเตอร์ในงานประจำวันเพิ่มขึ้นก็ตาม ทั้งนี้ พระสงฆ์มีความพร้อมและความสนใจสูงในการพัฒนาทักษะเทคโนโลยีเพิ่มเติม ซึ่งนำไปสู่การเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธที่ผสมผสานหลักอริยบท 4 พรหมวิหาร 4 และธรรมาภิบาลดิจิทัล เพื่อให้การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีจริยธรรม โปร่งใส และยั่งยืนในบริบทการศึกษา คณะสงฆ์ยุคดิจิทัลจากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 มหาเถรสมาคม (มส.) และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) ควรพิจารณากำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณ เพื่อยกระดับโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี และจัดทำหลักสูตรเร่งรัดการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล ให้แก่พระสงฆ์ฝ่ายปกครองและพระอาจารย์ผู้สอนทั่วประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาความขาดแคลนด้านดิจิทัลที่พบในผลการวิจัย

1.2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร) ควรร่วมกันกำหนดมาตรฐานและบรรจุหลักธรรมาภิบาลดิจิทัลเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการและการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ในทุกกระดับ เพื่อกำกับดูแลและส่งเสริมให้เกิดการใช้สื่อเทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและถูกต้องตามพระวินัย

1.3 หน่วยงานการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรประกาศใช้หลักอริยบท 4 เป็นแกนหลักในการบริหารจัดการและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการด้านเทคโนโลยี เพื่อก่อตั้งให้พระสงฆ์และสามเณรเกิด ฉันทะ (ความพอใจ) และ วิริยะ (ความเพียร) ในการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 พระสงฆ์ฝ่ายปกครองในพื้นที่อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ควรนำรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธ 4 ด้าน ที่ผู้วิจัยเสนอไปทดลองปฏิบัติและประเมินผลในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในสังกัดเพื่อสร้างต้นแบบ (Model) ของการบริหารจัดการศึกษาคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล

2.2 พระอาจารย์ผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ควรพัฒนาตนเองให้เป็นพระสอนระบบนิเวศสื่อ โดยฝึกฝนทักษะการผลิตสื่อมัลติมีเดียและใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อปรับปรุงวิธีการสอนพระวินัยและหลักสูตรบาลี ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของสามเณรในปัจจุบัน

2.3 นักวิจัยในสาขาศาสนศึกษาและการบริหารการศึกษา ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการต่อเนื่องเพื่อทดสอบและยืนยันประสิทธิผล ของรูปแบบการบริหารจัดการที่เสนอในขอบเขตที่กว้างขึ้น หรือในพื้นที่ภูมิภาคอื่นเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรงของรูปแบบสำหรับการนำไปปรับใช้ในระดับประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงษ์ สนุกจริง และประยูร ดิกขปญโญ. (2567). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในยุคดิจิทัล. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2566). มาตรฐานการอุดมศึกษาและสมรรถนะดิจิทัลของผู้เรียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- พระครูปลัดอัมพร อาภาธโร (นุชประเสริฐ), มะลิ ทิพย์ประจง, พระใบฎีกาสุชีณณะ อนินฺชิตโต, นพวรรณ ไชยชนะ และบุญยืน งามเปี่ยม. (2568). บทบาทของพระสงฆ์และความศรัทธาในยุคดิจิทัล การวิเคราะห์เชิงสังคมวิทยาและพุทธศาสนศึกษา. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(5), 806-818.
- พระณพฤทธ คุณวีโร. (2566). การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย. วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ, 6(6), 160-174.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). พุทธวิธีบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศักดิ์ดา อคฺคปญโญ, พระณรงค์ ฐานวุฑโฒ, พระมหาสายัณห์ ฐานุตตโม, ขวาล ศิริวัฒน์ และสุรัชย์ แก้วคุณ. (2563). การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21. วารสารจิตวิทยาพุทธศาสตร์ประยุกต์เพื่อสังคม, 6(1), 345-357.
- มหาเถรสมาคม. (2565). พระธรรมบัญญัติว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีสะเกษ. (2567). รายงานผลการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในเขตจังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2564). *สมรรถนะดิจิทัลของบุคลากรภาครัฐไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2566). *รายงานสถานการณ์การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทย พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- เสกสรรค์ ฐานยุโต และศรีรัตน์ สิริรัตนโน. (2567). *คู่มือการสอนพระวินัยผ่านระบบออนไลน์*. นครพนม: สำนักพิมพ์บาลีศึกษา.
- Cooper, S. (2023). *Digital Governance and Ethical Leadership in Buddhist Monasticism*. Phra Nakhon Si Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.
- Wang, K. C. & Lee, M. T. (2024). The Four Bases of Accomplishment (Iddhipāda 4) as a Tool for Self-Directed Learning. *Journal of Buddhist Studies, Kirtipur, Nepal: Central Department of Buddhist Studies, Tribhuvan University*.